

Світлана З. О.,*начальник служби державного пожежно-рятувального загону
Головного управління державної служби України
з надзвичайних ситуацій у Хмельницькій області
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3366-7732>***Ляшук Р. М.,***доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії права та кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0137-0989>*

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню правових та організаційних форм взаємодії Державної служби України з надзвичайних ситуацій і Державної прикордонної служби України щодо виконання заходів правового режиму надзвичайного стану. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі міжвідомчої координації органів сектору безпеки й оборони в умовах сучасних загроз, необхідністю ефективного реагування на надзвичайні ситуації, а також недостатнім рівнем наукового опрацювання питань нормативного та організаційного забезпечення взаємодії зазначених державних органів. У статті проаналізовано наукові підходи до визначення поняття «форма взаємодії», розглянуто її сутність як зовнішнього вираження узгодженої діяльності суб'єктів публічного адміністрування, спрямованої на досягнення спільної мети шляхом реалізації визначених законодавством повноважень.

На підставі аналізу наукових праць і нормативно-правових актів визначено основні організаційні форми взаємодії ДСНС та ДПСУ під час виконання заходів правового режиму надзвичайного стану. До них віднесено участь у діяльності координаційних органів, спільне проведення заходів із забезпечення правового режиму надзвичайного стану, обмін інформацією щодо загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, проведення спільних оперативних нарад, навчань і тренувань, участь у заходах з евакуації населення, аварійно-рятувальних роботах, забезпеченні режиму та безпеки у визначених районах діяльності, а також надання взаємної допомоги під час локалізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Запропоновано класифікацію взаємодії між органами охорони державного кордону та територіальними органами ДСНС за основними видами взаємних зв'язків: за завданнями, простором, часом і способами дій. Обґрунтовано, що найбільш складними, але водночас найбільш ефективними є форми взаємодії, які забезпечують узгодження спільних завдань і способів застосування сил та засобів, оскільки саме вони створюють умови для взаємного доповнення можливостей кожного із суб'єктів взаємодії та підвищують результативність виконання заходів правового режиму надзвичайного стану.

Особливу увагу приділено організації взаємодії, яка включає розроблення її основ, планування, забезпечення, практичне відпрацювання та підтримання у процесі виконання поставлених завдань. Визначено основні групи організаційних заходів, пов'язаних із розподілом завдань, узгодженням порядку дій, організацією управління, інформаційного обміну, зв'язку, контролю та всебічного забезпечення спільної діяльності.

Зроблено висновок, що чинне нормативно-правове регулювання не повною мірою забезпечує інституційне врегулювання взаємодії та координації між ДСНС і ДПСУ під час виконання заходів правового режиму надзвичайного стану. Обґрунтовано необхідність удосконалення правових механізмів міжвідомчої взаємодії, деталізації організаційних форм координації та подальшого розвитку нормативного забезпечення методів спільної діяльності зазначених органів, що сприятиме підвищенню ефективності державного управління у сфері цивільного захисту, прикордонної безпеки та реагування на надзвичайні ситуації.

Ключові слова: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна прикордонна служба України, взаємодія, координація, організаційні форми, правовий режим надзвичайного стану, публічне адміністрування, надзвичайна ситуація, цивільний захист, прикордонна безпека.

Постановка проблеми. У наукових дослідженнях взаємодії суб'єктів соціальних систем (якими є й Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) та Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС)) для характеристики форм взаємодії використовують поняття й ознаки форм управління (публічного адміністрування) та форм діяльності органів публічної влади [1, с. 123].

Форми взаємодії досліджували представники різних галузей науки, виокремлюючи суттєві ознаки у контексті конкретних праць. Найбільш загальні визначення базуються на ознаках форми управління з конкретизацією того, що діяльність суб'єктів є узгодженою. Так, О. О. Орлова пропонує форму взаємодії розглядати як зовнішнє вираження погодженої діяльності її

суб'єктів з метою виконання завдань, що поставлені перед ними [2, с. 115; 1, с. 124].

Стан опрацювання цієї проблематики є недостатнім. Питання взаємодії органів держави вивчалися вченими різних галузей науки, серед них: В. Б. Авер'янов, Я. С. Галанюк, О. В. Герман, В. В. Залож, Л. О. Мамчур, К. А. Мяснянкіна, А. А. Русецький та інших. Все ж, форми взаємодії ДСНС та ДПСУ щодо виконання заходів правового режиму надзвичайного стану є недостатньо дослідженими.

Метою статті є розгляд правових форм взаємодії ДСНС та ДПСУ щодо виконання заходів правового режиму надзвичайного стану.

Виклад основного матеріалу. Великий тлумачний словник сучасної української мови містить, зокрема, такі варіанти визначення слова «форма»: 1) тип, будова, спосіб організації чого-небудь, зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; 2) спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вираз; 3) суворо встановлений порядок у будь-якій справі тощо [3, с. 1543].

В юридичній літературі існує велика кількість прикладів визначення поняття «форми взаємодії», розглянемо деякі з них.

А. А. Русецький під адміністративно-правовими формами взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні розуміє визначений нормами чинного законодавства зовнішній вираз практичної діяльності правоохоронних органів, який, своєю чергою, спрямований на те, щоб забезпечити ефективну спільну роботу відповідних правоохоронних органів на регіональному рівні задля досягнення конкретної, чітко встановленої мети [4, с. 44; 1, с. 125].

Як зазначає О. В. Герман, форма взаємодії суб'єктів протидії порушенням бюджетного законодавства – це зовнішній, як правило, нормативно-закріплений, прояв узгодженої діяльності цих суб'єктів з метою попередження, виявлення, припинення порушень бюджетного законодавства, застосування заходів відповідальності й усунення негативних наслідків вчинення цих деліктів. Як немає єдиного підходу до визначення поняття форми взаємодії, так не існує й загально прийнятої класифікації цих форм. Науковці розглядають різні форми взаємодії суб'єктів протидії антисоціальним явищам, при цьому окремі дослідники не виокремлюють критерії поділу, а інші такі критерії пропонують [1, с. 126].

Так, А. А. Русецький до адміністративно-правових форм взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні відносить: 1) нормотворчість; 2) адміністративний договір; 3) прийняття індивідуальних нормативно-правових актів; 4) обмін інформацією між суб'єктами взаємодії; 5) розроблення й реалізацію спільних регіональних програм, планів щодо взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів у певному напрямку; 6) створення робочих груп для підготовки законопроектів, пропозицій про зміни й доповнення до законодавства; 7) підготовку та проведення спільних заходів [1, с. 126; 5, с. 44–46].

Форма взаємодії як теоретична конструкція визначається як елемент її механізму, що визначає сукупність організаційних заходів, меж та особливостей їх формування й здійснення, що закріплюються в правових, програмних або договірних документах суб'єктів спільної діяльності.

Форми взаємодії правоохоронних органів з публічними інституціями систематизовані так:

- залучення до спільної діяльності публічних інституцій з метою формування якісного та дієвого правового забезпечення питань спільної діяльності, а також формування державної політики, стратегії та концепції взаємодії правоохоронних органів з публічними інституціями;

- інформаційний обмін між правоохоронними органами та іншими зацікавленими суб'єктами;

- безпосереднє залучення усіх можливих ресурсів (включаючи людські) до правоохоронних заходів (не оминаючи традиційної тріади запобігання, припинення та притягнення до відповідальності правопорушників, а також забезпечення громадського порядку і безпеки);

- розвиток засад транспарентності правоохоронної системи шляхом залучення громадськості до здійснення контролю за правоохоронною діяльністю, зменшення концепції «закритості» системи тощо;

- створення системи комунікації працівників правоохоронних органів з іншими інституціями поза сферою правоохоронної діяльності (питання професійної реабілітації, соціальної та правової допомоги, психологічного розвантаження) [6, с. 9].

Взаємодія між ДПСУ та ДСНС під час виконання заходів правового режиму надзвичайного стану здійснюється за допомогою таких організаційних форм управління (взаємодії): спільне проведення заходів забезпечення правового режиму надзвичайного стану; обмін інформацією про ознаки загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації (далі – НС) у межах відповідальності; спільна участь у заходах щодо евакуації, проведенні аварійно-рятувальних робіт; спільне забезпечення режимів та безпеки у зонах їх діяльності; надання допомоги в локалізації та ліквідації НС, а також у забезпеченні у необхідних випадках, додаткових тимчасових обмежень на в'їзд і провадження робіт у прикордонній смузі та контролювання прикордонних районах надзвичайної ситуації (далі – КПП) тощо [7, ст. 12–15; 8].

У нормативно-правових актах, хоча без зазначення форм взаємодії як організаційних, закріплюють окремі із цих форм.

Організаційні форми взаємодії між органами охорони державного кордону (далі – ООДК) ДПСУ та територіальними органами ДСНС під час виконання заходів правового режиму надзвичайного стану визначаються у завчасно розроблених спільних планах реагування на надзвичайні ситуації [9, п. 41], серед них: обмін інформацією про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій у різних регіонах країни; проведення спільних оперативних нарад; здійснення спільних заходів за планами взаємодії; проведення спільних навчань та тренувань; здійснення інших заходів [10, с. 33].

На основі видів взаємних зв'язків, зміст взаємодії ООДК з територіальними органами ДСНС під час виконання заходів правового режиму надзвичайного стану можна зобразити такими типами:

- взаємодія за завданнями – полягає в зосередженні (розподілі) зусиль на виконання одного чи кількох заходів правового режиму надзвичайного стану;

- взаємодія в просторі передбачає застосування взаємодійних органів на певній ділянці (напрямку, смузі, районі, рубежі);

- взаємодія за часом – передбачає застосування ООДК і територіальних органів ДСНС та функціонування їх сил і засобів у певних узгоджених часових межах;

– взаємодія за способами дій – полягає у використанні взаємосумісних або взаємодоповняльних способів застосування сил та засобів ООДК і територіальних органів ДСНС.

Узгоджені дії ООДК і територіальних органів ДСНС за завданнями і способами дій є складнішими для реалізації типами взаємодії, порівняно зі взаємодією у просторі і за часом. Проте саме їх організація забезпечує найбільш ефективне застосування сил та засобів за рахунок взаємної компенсації слабких сторін.

Висновки. Отже, у нормативно-правових актах, що регулюють діяльність ДПСУ та ДСНС щодо виконання заходів правового режиму надзвичайного стану, не приділено належної уваги інституційному забезпеченню взаємодії та координації їх спільних дій

Основними організаційними формами взаємодії між ДПСУ та ДСНС під час виконання заходів правового режиму надзвичайного стану є: участь у діяльності координаційних структур (органів); спільне проведення заходів забезпечення правового режиму надзвичайного стану; обмін інформацією про ознаки загрози виникнення або виникнення НС в межах відповідальності; спільна участь у заходах щодо евакуації, проведенні аварійно-рятувальних робіт; спільне забезпечення режимів та безпеки у зонах їх діяльності; надання допомоги в локалізації та ліквідації НС, а також у забезпеченні у необхідних випадках, додаткових тимчасових обмежень на в'їзд і провадження робіт у прикордонній смузі та КПП тощо.

Організація (уточнення) взаємодії між ООДК та територіальними органами ДСНС під час виконання заходів правового режиму надзвичайного стану складається з таких основних етапів: розроблення основ взаємодії, планування взаємодії, забезпечення взаємодії, практичне опрацювання взаємодії.

Організація взаємодії включає три групи заходів:

– визначення завдань взаємодійним підрозділам ДСНС, порядку та строків їх виконання; визначення й узгодження видів, типів і способів взаємодії при виконанні поставлених завдань, організацію управління підрозділами охорони державного кордону;

– питання підтримки (уточнення) взаємодії (організацію зв'язку взаємодії; визначення порядку обміну інформацією між взаємодійними ООДК та територіальними органами ДСНС; установлення єдиних сигналів управління і взаємодії; організацію контролю за точним виконанням поставлених завдань);

– заходи щодо всебічного забезпечення взаємодії.

Перспективами подальших наукових досліджень у цій сфері є правове регулювання методів взаємодії ДСНС та ДПСУ щодо виконання заходів правового режиму надзвичайного стану.

Література:

1. Герман О. В. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії суб'єктів протидії порушенням бюджетного законодавства: дис. ... ступеня доктора філософії: 081 «Право». Львів, 2021. 206 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3736?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.02.2026).
2. Орлова О. О. Правове виховання і роль міліції у його здійсненні на сучасному етапі розвитку суспільства (теоретичні та прикладні аспекти) : дис... канд. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 216 с. URL: https://ronl.org/referaty/raznoe/564653/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.02.2026).

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000, уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпін, Перун. 2005. 1728 с.
4. Залож В. В. Методологічні основи визначення понять функцій Державної прикордонної служби України та функцій управління. *Науковий вісник Державної прикордонної служби (науково-практичний альманах)*. Хмельницький : НА ДПСУ, 2004. № 4. С. 27–28.
5. Русецький А. А. Адміністративно-правові форми взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні. *Європейські перспективи*. 2018. № 3. С. 42–47.
6. Мамчур Л. О. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів України з публічними інституціями : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2019. 23 с.
7. Кодекс цивільного захисту України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 34–35. Ст. 458. URL: <https://surl.li/wskcyu>
8. Рекомендації щодо попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій. Державна прикордонна служба України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/rekomendacii-shchodo-poperedzhennya-i-likvidacii-nadzvichaynih-situaciy/> (дата звернення: 11.02.2026).
9. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня : Постанова Кабінету міністрів України від 14.03.2018 № 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-%D0%BF#Text>
10. Особливості цивільного захисту в умовах воєнного конфлікту : монографія, за ред. Роберто Мугаверо, В. Андрієва, М. Кустова. Харків, Рим, 2023. 236 с.
11. Svitana Z., Liashuk R., Forms of Interaction between the State Emergency Service of Ukraine and the State Border Guard Service of Ukraine in the Implementation of Measures under the Legal Regime of a State of Emergency.

Svitana Z., Liashuk R. Forms of cooperation between the state emergency service of Ukraine and the state border guard service of Ukraine regarding the implementation of legal measures regarding the state of emergency

Summary. The article examines the legal and organizational forms of interaction between the State Emergency Service of Ukraine (SESU) and the State Border Guard Service of Ukraine (SBGSU) in implementing measures under the legal regime of a state of emergency. The relevance of the study is determined by the increasing importance of interagency cooperation in ensuring national security, civil protection, and effective response to emergencies under modern security challenges. At the same time, the issues of legal regulation and institutional support for cooperation between these public authorities remain insufficiently explored in legal scholarship.

The purpose of the article is to analyze the legal forms of interaction between the SESU and the SBGSU in the implementation of measures provided for by the legal regime of a state of emergency and to identify the main organizational mechanisms ensuring coordinated activities of these authorities. The study is based on the analysis of scientific approaches to the concept of «forms of interaction,» current Ukrainian legislation, and subordinate regulatory acts governing the activities of both services.

The article generalizes theoretical approaches to defining the concept of interaction and substantiates that the forms of interaction represent the external expression of coordinated activities of public authorities aimed at achieving common objectives within their legally established powers. It is emphasized that interaction is implemented through legally defined organizational procedures, management decisions, information exchange, and coordinated practical actions.

The research identifies the principal organizational forms of cooperation between the SESU and the SBGSU during the implementation of measures under the legal regime of a state of emergency. These include participation in coordinating bodies, joint implementation of emergency response measures, exchange of operational information on emergency threats and incidents, joint operational meetings, exercises and training, evacuation activities, rescue operations, ensuring security and public order within designated areas, and mutual assistance in the localization and elimination of emergency consequences.

Particular attention is paid to the classification of interaction according to the nature of mutual relations, namely interaction by tasks, territory, time, and methods of action. It is substantiated that coordination of tasks and methods of action constitutes the most complex but also the most effective type of interaction, as it ensures the complementary use of available forces and resources and significantly increases the efficiency of joint activities.

The article also considers the stages of organizing interaction, including the development of cooperation principles, planning,

operational support, practical implementation, communication procedures, information exchange, unified command signals, monitoring of task execution, and comprehensive logistical support. It is concluded that the existing regulatory framework does not fully ensure institutional coordination between the SESU and the SBGSU during the implementation of measures under the legal regime of a state of emergency. Therefore, further improvement of legal regulation, clarification of organizational forms of cooperation, and development of effective mechanisms of interagency coordination are necessary to enhance the effectiveness of public administration in the fields of civil protection, border security, and emergency management.

Key words: State Emergency Service of Ukraine, State Border Guard Service of Ukraine, interaction, interagency cooperation, coordination, organizational forms, legal regime of a state of emergency, public administration, emergency, civil protection, border security.

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Дата першого надходження статті до видання: 09.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)